

ובסתון כטשרנוביץ היה עלול ומוכשר לגשת אל עבודה כזאת והנה עלתה בידו העבודה הזאת ומיד הוא נגש לעבודה השניה: אל יסוד «מאזנים» הוא היה רוח החיה ביסוד המפעל הזה בלעדיו לא היינו יכולים להוציא את זה לפעולות.

ובעוד אנו גועצים אתו איך לשכלל יחד אתו את אשר החל והנה - סוף פסוק: וימת שמואל. וזהו לא רק אסון אישי טרגי כדאם גם למעלה מזה: כי אנשים כשמואל טשרנוביץ זקוקים דוקא לאריכות ימים. הם צריכים להכנס לגיל של «סבא» אז גם אז הם נותנים את פירותיהם המשובחים ביותר. ורשאים היינו לקוות כי כזה יהיה גורלו של אחינו שמואל טשרנוביץ והנה קדמהו המות.

עוד אתמול התהלך בין החיים כשהוא מחובר אל החיים ויוצר חיים. והנה נגדע כמעט בלי משים - ואיננו יוס לאחר פתיחת הקונגרס הציוני אשר ממנו נקדה תחל תקופה חדשה בתחית העם והארץ. עצם את עינינו לנצח מי ששר עוד את שירת הקונגרס הראשון. «עם שחר» אחד הכשרים ביותר בין מבשרי התחיה. אחד אשר הרגיש את הרגשת העם ואשר מסר את הרגשתו בכשרון ובאמת ובפשטות. אם יש תנהומים על האסון הרב הזה הרי היא ההרגשה שהוא חי בטפחות ימיו יותר משחיים אחרים מרבי-שנים. רק שנים מספר ישב אתנו בארץ והנה לא היתה פנת-חיים אשר לא השתתף בה. אם בפעולה ואם בהרגשה ובתאורי ואם מתוך ענותנותו ופשטותו היה אולי בעיניו בבחינת «שמואל הקטן». הנה העם שפט אחרת. עדה הלוייה הנהדרה. כי שמואל היה חביב-העם. חביב-הצבור וחביב-היחידים. ואנו חבריו-לעט נשא את שמו וזכרו אתנו ימים רבים.

שמואל טשרנוביץ ז"ל

ר' בנימין

בְּלִקְתָּו...

לפני שבוע ימים יום לפני חלותו פגשתי בשדרות רוטשילד. בשעת ערב מאוחרת. הייתי עיף או מהרתי הביתה - ועברתי על פניו בדממה. למחרת נפל על המטה. אשר לא ירד עוד ממנה. בשעת מחלתו בקרתי. אבל כל פעם בשעה שהיה שרוי בחום גדול. ולא נתן לי לראות מאז את פניו ולא ברכתיו לפני לכתו מאתנו לנצח.

ועתה ככל מעות שאין לתקנו. מציק לי הדבר מאד. למה לא נגשתי או אליו? למה לא האירותי אליו את פניו למה לא אמרתי לו מלה טובה אחת. דבור מעודד אחד. - ואני הלא ידעתי. שהיה בימיו האחרונים נתון בעצבות גדולה וראה את עצמו כל-כך בודד. עוזב. קרוע?

עתה אני מהרהר תכופות בדבר ולבי ככד עלי מאד. אין אנהנו יודעים לגשת אל הקרובים לנו בעוד מועד. ואנחנו

האומה. את כל מאורעות החיים. מרובי-הצער ומעוטי-הנחמה; אך כהאירו את המאורעות באספקלריה שלו. דרך הרגשתו הוא. והנה ניטל מן המאורעות האלה הרבה ממירותם. שוב האיר שחר חדש. בקצו מחדש זהרורי שמש ובשרו בוא יום חדש ותקוה חדשה.

שמואל טשרנוביץ במה זכה? במה קנה את לב כולנו? במדה העיקרית שבתכונותיו: בלבו הטוב. נקרא-נא את הדבר בשמו ההולם: הוא היה בעל «מג טוב». מלה זו המתבטאת כיום לא בלי אירוניה. היא המציינת את אפיו. וכאן הפלא שבדברי. הוא היה איש לוחם. בעל טמפרמנט חי. ער. הנשמע גם לזעזועים נסתרים שבחי החברה. אוהב פעולה מזורזת. אוהב השתתפות בשעת התרוממות הגלים. בשעה שדרושה אינטנסיביות יתירה. ולו גם עין בהירה לראות לא רק את היפה והנשגב שבנשמת האדם. כדאם גם את האדם בקטנותו. האדם בלקוייו ובצמצומו. והרי הוא גם אינו בולם את פיו ואת עטו והוא מדבר בגלוי. מראה על הנגעים ומדבר עליהם השכם ודבר והערב ודבר. אך בהיותו בעצם טוב-לב. בהיותו רחוק מרגשות שגאה ועברה. הנה מקבלים דבריו גון מיוחד. הם אינם צורכים. הם אינם עוקצים ועולבים את מי-שהוא. יש ההרגשה: לא מתנגד ערוך לקרב מדבר אחר משפטים. כדאם זהו אחיך. האוהב אותך אהבת-נפש ורוצה בסובחך. הוא המוכיח אותך על שגיאותיך. זוהי ההרגשה בהרצאותיו. בנאומו. וכך הוא גם במאמריו ופיליטוניו. אשר כתבם בעברית ובלשון שהעם שומע. הכל אהבו. כאשר הוא אהב את הכל. גם את מתנגדיו אשר הבין לרוחם. ולהבין הכל היה אצלו לא רק לסלוח הכל. כדאם גם לאהוב הכל. ולכן אנו רואים את שמואל טשרנוביץ מתהלך בין המפלגות. לא מתוך שיטה מכוונת. אף לא מתוך ריזיגנציה. כדאם פשוט

מתוך אהבה. הלב הזה אהב וחמד את כל אדם מישראל. ואיך היה יכול להתפס אל מפלגה אחת דוקא? הוא דבר שלום עם כל ישראל.

ודבר זה עשה את שמואל טשרנוביץ לחטיבה מיוחדת בעולמנו. ככל מקום בוואו זרע אהבה וזרע חדוה. הוא הסתיר בלבו את רגשי המירות והיאוש. שלא פסחו גם עליו. ונתן לאחרים רק מאוצר האמונה והתקוה והבסתון. מאוצר הלב הטוב. ואם כך הופיע בכל פנות חיינו. על אחת כמה בתוך פנתנו אנו. בתוך חוג הסופרים. באחת הישיבות האחרונות של ועד אגודת הסופרים דבר ביאליק על מצב הספרות העברית וקרא ברגש: אין לנו אב ואין לנו אם. אך אז. בהיות עוד שמואל טשרנוביץ אתנו. יכולנו להתנחם ולאמר: יש לנו אח. כי הוא היה אח לסופרים. הוא נשא בסבלם. הוא שמח בשמחתם והתעצב ביגונם. רק שב מן הגולה והנה נגש להקים ולהחיות את «אגודת הסופרים» אחרי אשר התמוטטה. רק בעל אמונה

אבותי

מאת זלמן אפשטיין

אבי נחום בן זאב נולד בעיירה ליובאן מתוו בוכרויסק ברוסיה הלבנה בחנוכה תקצ"ג ונפטר באודיסה כ"ג באדר תרמ"ה. את זמן הולדתו אני יודע דרך מקרה. בהיותי עוד ילד נמצא בבית-המדרש בליובאן בתוך הקישוטים של ספרי-התורה ציף כסף אשר אבותיו של אבי נדבו לזכר היום שנולד להם בנם יחידם בתוך שמונה הבנות שהיו להם. ועל הציף נחקקו היום והשנה בדיוק. אך בוכרוני נשמרו רק הזמן הנוכח ומספר השנה. בעיירתי נמצא בית-כנסת קר (ככה נקרא יען לא חממו אותו ובחורף לא היו מתפללים בו) יפה מאד. בנוי בארכיסקטורה אוריגינאלית. וזמן בנינו היה בשנת תר"ה. וזאת ידעתי בדיוק. יען על הכותל המזרחי על-יד המקום הקבוע של משפחתנו היה חקוק באותיות גדולות מרובעות ויפות מספר השנה של בנין הבית. ורשימה זו נעשתה בידי אבי בהיותו אז בן שנים עשרה שנה. אביו זאב בן זלמן היה איש למדן ומבעלי-הבתים החשובים והאמידים שבעיירה. וכמוכן השתדל בכל יכלתו להעניק לבנו היחיד את החנוך היותר טוב ושלם לפי המושגים ותנאי החיים של זמנו וסביבתו. החנוך היה תלמודי-דתי על סהרת הקודש. לפי כל ארחות החיים או בעמקי ליטא. המטרופולין הרוחנית לעיירה הקטנה שספירה או בקרבה כחמשים משפחות. היתה העיר סלוצק הקרובה. היא הקהלה העתיקה עם רבניה המפורסמים וישיבותיה הרבות. וכל סידור החיים המוצקים של היהדות הגלותית כמו שהתבצרה בליטא התורנית במשך זמן ארוך של הרבה מאות שנים. בימי נעוריו למד אבי תורה מאת הרב ר' אהרן מסטארובין (אביו של הרב המפורסם בזמנו ר' אליהו מפרוויץ). ואחרי חתונתו למד זמן-מה באיישישוק. כל עולמו הרוחני והשכלי הצטמצם בעיקרו בהתלמוד והפוסקים והיהדות המעשית. כאיש-מעשה ובעל שכל בריא מטבעו. לא היה יכול להתחסס בכטול-הניש של בטלנות למדעים. אשר מחוץ לגבול היהדות. בודאי יש ויש מדעים חשובים ונחוצים: הנדסה, תכונה, חכמת הרפואה. מיכאניקה. כימיה. אבל לעומת התורה הם ענינים ממדרגה שניה הנכנסים בעצם בחוג הפרנסה. זאת אומרת. בתוך צרכי החול של האדם. הפרנסה הלא היא בודאי חובה להאדם. אך קדושה אין בה. ואיננה שייכת כלל לחלק האלהי שבחיים. חקירות מיטאפיזיות. פילוסופיה וקבלה. לא ענינו אותו. רחוקות היו ממנו. אם כי לפי היקף שכלו וכה תבונתו בודאי היה מסוגל לתפסן. ידע. כי הרבה מגדולי ישראל עסקו בהן והשאירו לדורות כמה וכמה ספרים חשובים. אשר כבר נספחו ללמודי התורה והיהדות. אבל אלה הן «תקירה» וחכמת הנסתר. שעל-אדותן יאמר. כי «ארבעה נכנסו לפרדס» ומהם הציצו ונפגעו. ואפשר להתהלך בחיים על צד היותר טוב גם בלעדיתה. התורה הנגלית בפשטותה נתנה לו השקפת-עולם ברורה ומסוימת. והפלפול התלמודי היה יותר קרוב ומוכן לשכלו הריאלי מכל אותן החקירות המופשטות משאחר הטבע. נסיה עצומה היתה לו למיכאניקה. וביחוד התענין בכל הנוגע לבנין בתי-טחנה. כן בכת סוטים וכן בכח מים ורוח (לסחנות של קיטור לא היה אז עוד מקום במקומותינו). במשפחתנו התהלכו אנדות. כי בימי ילדותו היו כל משחקיו בהכנת בתי-טחנה של שעשועים ודפוסים של מכוונות. בגדלו בנה בעצמו. בלא שום עזר מן הצד. בית-טחנה של סוטים אשר ממנו מצא את פרנסתו

מאחרים תמיד בנדבת הלב. באותה המתת האחת. שהיא תמיד בידינו ושנחנו תמיד מקמצים בה. ושומרים אותה לשעה שאין בה עוד מועיל.

הוא לא היה קמצן ולא אחר מעולם בנדיבות רוחו. הוא נתן את לבו הטוב. הישר. הנאמן לקרוב ולרחוק. האיר פניו אדם לכל אדם. ובאשר השיגה ידו תמך. נחם. עודד. הוא לא השיב פני אדם. נשמתו כביתו. היתה פתוחה לכל הרוחות. במדה של הכנסת-אורחים רחבה כזו לא חונן עוד אחד בינינו. כסופר. כאדם. כעוסק בצרכי הצבור. הרים את הכל ביד קלה. הוא לא היה קנאי לדבר אחר. לא היתה בו ממדת אכזריות זו. אשר תסגור את הרוח בחוג מוגבל ולא תתנוה לנטות מקו צר אחד כל הימים. הוא היה פזרן באהבתו. פזרן בכוחו עבודתו. גם בזה לא ידע קמוץ לעולם. ונדיבות זו היא שהשרתה הן על כל מה שעשה. היא שכסתה על כל פגם ותקנה את כל פגם. במקום שברכת הלב שרויה. שם שרויה גם השלימות.

למה דוקא המות הוא המפיל אור-פתאום על האדם. המבליט אותו כולו ומגלה לפנינו את מה שלא ראינו. מה שלא נתנו את דעתנו עליו בעודנו חי ומתהלך אתנו? האמנם הסוף. גמר החיים. הוא היוצר את המסגרת השלמה להם. — האוסף בבת אחת את נדחי הרוח ועושר האדם אשר לא נראהו עוד. למען העמיק את מוסר לבנו המאוחר ולמען ספות מכאוב על מכאובנו?

י. פ.

הנה אצורר כלי המבקעים.

כי שומה עלי ללכת.

ובביתך אלהים מפי הולכים ובאים.

המלה כבודת-תלונה משתפכת.

הנה אצורר כלי המבקעים

בלי אנהה:

משלזנות פה ומפגעים

ידי מכה.

אך אם עם מלינים לא שקנתי

ומקלה-הרוגנים ארחקה.

מעשיתי יהי מעולם לא חוננתי

בשפת תנפים הלכה.

בעין תוכחה בדומיה

ראיתי בעני ובאולת.

ואחי כמצפון קודר ומרשיע

על האדמה הצוקלת.

אך אל ביתך סרתי כאורח.

איכה בקול ארנן ואננת?

מרדכי טמקין